

بازشناسی عناصر تاریخی هسته شهر ایرانی (مطالعه موردی: هسته تاریخی مرکز شهر کرمانشاه)

کیومرث ایراندوست^{۱*}، کسری آشوری^۲، بهیه هاشمی^۳

^۱ دانشیار شهرسازی دانشکده هنر و معماری دانشگاه کردستان
^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه کردستان
^۳ کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی شهری دانشگاه کردستان

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۸/۱۹

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۲/۱۴

چکیده

با آغاز روند نوسازی معاصر بسیاری از ساختارها و عناصر شهر کهن ایرانی اسلامی دچار دگرگونی شدند. از این رو بسیاری از عناصر هویت بخش شهری که تاریخ و پیشینه و شخصیت شهر را در خود داشت به مرور از میان رفت و شهرها در پرشتاب‌ترین دگرگونی تاریخی تا آن زمان، شکل و ساختار تازه‌ای یافتند. شهر قدیم در این روند دگرگونی عناصر دارای کارکرد اجتماعی را از دست داد و عناصری جدید و بیش‌تر با محوریت خودرو را جایگزین آن کرد. شهر تاریخی کرمانشاه که بر سر راه تجاری ایران- میان‌رودان، با پیشینه‌ای تاریخی درخور، در دوران مختلف پیش و پس از اسلام از اهمیت چشمگیری برخوردار بود و بنا بر اسناد تاریخی تا اواخر دوره قاجار در اوج رونق و شکوفایی بوده است. از این رو، در دوران تاریخی کرمانشاه از مرکز شهری پویا و با عناصر گوناگونی برخوردار بود. پس از آن، با فرایند نوسازی این شهر نیز چون بسیاری از شهرهای ایران، تحولات عمیقی را تجربه کرد و با دگرگونی کارکرد آن و نیز ورود خودرو و دیگر نمادهای نوسازی، مرکز شهر دچار دگرگونی ژرفی شد؛ به گونه‌ای که ماهیت مرکزیت و هویت آن از میان رفت و به تدریج به فراموشی سپرده شد. هدف از این پژوهش که به روشی توصیفی تحلیلی انجام گرفته، بازشناسی عناصر هسته مرکزی شهر کرمانشاه با استفاده از منابع، اسناد، سفرنامه‌ها و مدارک مرتبط است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با توجه به جایگاه شهر کرمانشاه در اواخر قاجاریه مرکز شهر از عناصر گوناگون با عملکرد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در چارچوب یک نظام سامان یافته برخوردار بود. این عناصر با توجه به شرایط زمان، منعکس‌کننده روابط قدرت، مذهب، فرهنگ، اقتصاد و اجتماع بودند که امروزه برخی از آن‌ها کاملاً از یاد رفته‌اند. عمده‌ترین این عناصر عبارت بوده‌اند از قصر حکومتی، میدان مشق، نقاره‌خانه، مسجد جامع، بازار، میدان توپخانه و دیوان‌خانه.

واژگان کلیدی: مرکز تاریخی شهر، عناصر مرکز شهر، ساختار شهر، کرمانشاه.